



بررسی وضعیت گردشگری و بوم‌گردشگری شهر ورزنه

محمدحسین سرایی^{۱*}، نرگس قاسمی^۲

دانشگاه یزد، msaraei@yazd.ac.ir

دانشگاه یزد، nazaninmohammadi_92@yahoo.com

چکیده

بوم‌گردشگری، یکی از اشکال گردشگری است، که بر اساس پایداری محیط زیست و گشت و گذار در محیط‌های طبیعی است. درآمد فراوان بوم‌گردشگری باعث سرمایه‌گذاری بسیاری از کشورهای جهان در این بخش شده است. کویر یکی از جاذبه‌های طبیعت است، که بخش اعظمی از کشورمان به‌خصوص ایران مرکزی را شامل می‌شود. شهر ورزنه واقع در شرق استان اصفهان است، و دارای جاذبه‌های طبیعی و زمین شناسی، فرهنگی، اجتماعی و تاریخی است و می‌تواند از جمله کانون‌های پرجاذبه برای توسعه گردشگری باشد. در این مقاله با استفاده از مطالعات میدانی و تهیه پرسش‌نامه و تکنیک راهبردی SWOT به تحلیل موقعیت مکانی شهر ورزنه در صنعت گردشگری پرداخته شده است، لذا ابتدا عوامل داخلی و خارجی مؤثر در گردشگری شهرستان شناسایی و بررسی شده است، سپس با استفاده از پرسش‌نامه وزن‌دهی نقاط قوت و فرصت و ضعف و تهدید صورت گرفته و راهبرد مناسب برای این شهر تعیین شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل عوامل داخلی (با نمره نهایی ۲/۶۲) و عوامل خارجی (با نمره نهایی ۳/۰۳) مشخص گردید که این منطقه می‌تواند با دارا بودن پتانسیل و جاذبه‌های طبیعی و زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی همراه با مدیریتی یکپارچه تبدیل به یکی از قطب‌های مهم بوم‌گردی شود.

واژه‌های کلیدی: بوم‌گردشگری، گردشگری، تکنیک SWOT، ورزنه.

*۱ دانشجوی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه یزد. کد مقاله ثبت شده در همایش: ۴۲۷

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه یزد.

۱- مقدمه

گردشگری از عوامل اصلی توسعه پایدار در سطوح اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی است (پاپلی و همکاران، ۱۳۸۵). گردشگری امروزه رویکرد گسترده‌ای به موضوع طبیعت‌گردی یافته است. بوم‌گردشگری^۱ پدیده‌ای نسبتاً تازه در صنعت گردشگری است که تنها بخشی از کل این صنعت را تشکیل می‌دهد (Nyaupane, Thpa, 2004 : 25).

کامل‌ترین تعریف به نقل از سازمان ایران‌گردی از بوم‌گردشگری در سال ۱۳۸۰ این‌گونه است. «بوم‌گردشگری» هر نوع گردشگری است، که به طبیعت مرتبط باشد، به‌طوری‌که انگیزه اصلی در این نوع گردشگری بهره‌جستن از جذابیت‌های طبیعی یک منطقه، شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگ بومی است و گردشگر پس از مشاهده جذابیت‌ها بدون اینکه در آن تخریبی ایجاد کند، محل را ترک می‌گوید. بدین ترتیب ضمن بهره‌گیری از فرهنگ، سوابق تاریخی و نمونه‌های طبیعی منطقه، حفظ و احترام به اکوسیستم، فرصت‌های اقتصادی و درآمدزایی نیز برای مردم محلی ایجاد می‌شود و زمینه حفظ حمایت جدی‌تر از جذابیت‌ها، با منابع مالی تازه‌تر فراهم می‌آید. در واقع بوم‌گردشگری به منافع کوتاه‌مدت می‌اندیشد (سازمان بوم‌گردشگری، ۱۳۸۰: ۲۸).

بوم‌گردشگری نوعی گردشگری مسئولانه انسان در محیط طبیعی است که علاوه بر منفعت‌های مادی و غیرمادی به دنبال حفظ محیط‌زیست است، و نتیجه آن برقراری پیوند میان پایداری از ابعاد مختلف با بوم‌گردشگری خواهد بود (نظری، ۱۳۸۸: ۲).

بوم‌گردشگری از طیف گسترده‌ای از گزینه‌های ویژه تشکیل شده است و از بازدید علمی گرفته تا بازدید اتفاقی در منطقه‌ای طبیعی به‌عنوان فعالیت آخر هفته، یا بخشی جنبی از مسافرتی کلی و طولانی را شامل می‌شود (کریم پناه، ۱۳۸۴: ۳۱).

صنعت گردشگری بدون برنامه‌ریزی دقیق و توجه به قابلیت‌های بوم‌شناختی، محلی، فرهنگی و اجتماعی، برای هر منطقه مشکلاتی را در پی خواهند داشت و از سوی دیگر، نظام گردشگری برنامه‌ریزی شده و بی‌عیب به سمت استفاده مناسب از محیط‌زیست و منابع گوناگون محیطی، فرهنگی، تاریخی و مانند این‌ها در منطقه پیش خواهد رفت (Edgell et al, 2008: 184).

مناطق خشک و کویری و بیابانی حدود یک سوم سطح خشکی‌های جهان را تشکیل می‌دهند و قسمت اعظم کشور ایران (حدود ۹۰ درصد) نیز در قلمرو مناطق خشک و بیابانی قرار دارد. وجود چنین وسعتی از نواحی خشک و کویری و بیابانی در سطح جهان و ایران، لزوم توجه به پتانسیل‌های این مناطق در زمینه صنعت بوم‌گردشگری و زمین‌گردشگری را ضروری می‌سازد (جهانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۴).

شناخت دقیق و اصولی توانایی‌های بیابان‌ها و کویرها و راه‌های بهره‌برداری از آن‌ها، از ضروریات اساسی توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه و حتی کل کشور است و یکی از ساده‌ترین راه‌های استفاده از این‌گونه اراضی، استفاده از توانمندی‌های بوم‌گردشگری و زمین‌گردشگری آن‌ها است.

در این مقاله سعی شده است به بررسی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری و بوم‌گردشگری به نحوی بپردازد که فراهم کننده حداکثر منافع باشد و حداقل تأثیرات منفی را داشته باشد. در مطالعه موردی، وضعیت گردشگری و طبیعت‌گردی شهر ورزنه، نقاط قوت و ضعف برنامه‌ریزی بوم‌گردشگری در این منطقه بررسی شده است و سعی شده تا بهترین راهکارهای توسعه گردشگری و بوم‌گردشگری با توجه به توان بالقوه آن پیشنهاد شود. شهر ورزنه در شرق استان اصفهان قرار دارد. این منطقه دارای جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی برای جذب گردشگر است، اما تاکنون از این توانمندی استفاده صحیح و اصولی نشده است. به منظور توسعه گردشگری در این منطقه باید زمان و مکان‌های مناسب برای حضور گردشگران در منطقه مشخص شود.

۲- مبانی نظری

بوم‌گردشگری از طیف گسترده‌ای از گزینه‌های ویژه تشکیل شده است، و از بازدید علمی گرفته تا بازدید اتفاقی در منطقه طبیعی به‌عنوان فعالیت آخر هفته، یا بخشی جنبی از مسافرتی کلی و طولانی را شامل می‌شود (کریم پناه، ۱۳۸۴: ۳۱). امروزه پدیده گردشگری و بوم‌گردشگری، به لحاظ درآمد زایی فراوان آن، بسیاری از کشورهای جهان را بر آن داشته است که

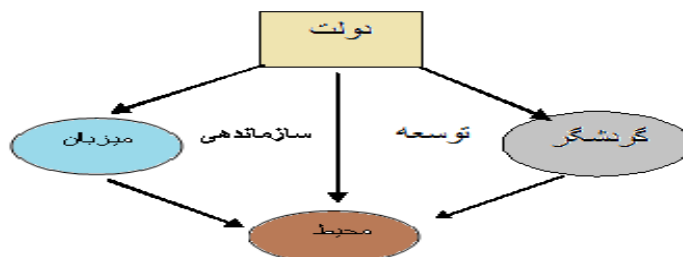
^۱ Ecological Tourism.



سرمایه‌گذاری زیادی را به این بخش اختصاص دهند (Tremday, 2006: 34). به لحاظ وجود چالش‌های اقتصادی، نیاز به تنوع فرصت‌های شغلی، محافظت از محیط‌زیست، و تأمین اوقات فراغت شهروندان، امروزه توجه به طبیعت‌گردی به‌عنوان الگوی فضایی گردشگری در طبیعت، مورد تأکید برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گرفته است. گردشگری زمینه اشتغال افراد در سنین گوناگون را فراهم می‌آورد و از این رو، یکی از راه‌های غلبه بر بیکاری است. بنابراین، توسعه گردشگری در مکان‌های مختلف زمینه‌های اشتغال دائم، فصلی و نیمه وقت را برای نیروی انسانی با تخصص و آموزش متوسط فراهم می‌سازد و از نرخ بیکاری می‌کاهد. در توسعه گردشگری، گذشته از ایجاد اشتغال مستقیم، زمینه سایر فعالیت‌های مرتبط مانند کارهای ساختمانی، تعمیرات، کرایه خودرو، و دست فروشی ارائه خدمات تفریحی و ورزشی نیز برای افراد بومی فراهم می‌شود (سلطانی، ۱۳۷۴: ۱۰۹). در واقع گردشگری زمینه مشارکت اقتصادی- اجتماعی جمعیت بومی را فراهم می‌آورد و از طرفی به ارتقای رفاه جامعه میزبان نیز کمک می‌کند (زاهدی، ۱۳۸۵: ۹۰-۸۹).

جذب گردشگر برای بازدید از مکان‌های دیدنی و آثار ملی و باستانی به سرمایه‌گذاری بسیاری در زمینه آماده سازی مکان‌های مورد بازدید، احداث جاده‌های مطلوب قابل دسترسی، هتل‌های چند ستاره، وسایل نقلیه مناسب و نظایر این‌ها مورد نیاز است. اما در این میان از بین انواع مختلف گردشگری، بوم‌گردشگری و جذب گردشگرانی که برای دیدن مناظر طبیعی به منطقه مسافرت می‌کنند، با کمترین سرمایه‌گذاری نسبت به سایر انواع گردشگری میسر می‌گردد (Jiane, 2008: 23).

بوم‌گردشگری نوعی گردشگری مسئولانه انسان در محیط طبیعی است که علاوه بر منفعت‌های مادی و غیر مادی به دنبال حفظ محیط‌زیست است، و نتیجه آن برقراری پیوند میان پایداری از ابعاد مختلف با بوم‌گردشگری خواهد بود (نظری، ۱۳۸۸: ۲). در یک شمایی کلی می‌توان پیوندهای ساماندهی و توسعه را در خوانش متن فضایی پیرامون گردشگری در شکل ۱ نشان داد که از همپوشی سه جزء دولت، محیط و میزبان را در بر می‌گیرد و در رویکردی به توسعه توجه به گردشگران نیز به‌عنوان یک جزء اصلی مطرح می‌شود (کدیور و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۱۵).



شکل(۱): شمایی از ساماندهی و توسعه گردشگری در یک مکان

صنعت گردشگری بدون برنامه‌ریزی دقیق و توجه به قابلیت‌های بوم‌شناختی، محلی، فرهنگی و اجتماعی، برای هر منطقه مشکلاتی را در پی خواهند داشت، و از سوی دیگر، نظام گردشگری برنامه‌ریزی شده و بی‌عیب به سمت استفاده مناسب از محیط‌زیست و منابع گوناگون محیطی، فرهنگی، تاریخی و مانند این‌ها در منطقه پیش خواهد رفت (Edgell et al, 2008: 184). پردازش گردشگری پیرامون هر فضای جغرافیایی در روندی از تطبیق پذیری جاذبه‌ها، سکونتگاه‌ها و تسهیلات مورد نیاز انجام می‌گیرد. این خود پدیدآورنده روندی از پذیرش گردشگر است که در یک رویکرد به درون برخواسته از نگرش متنی به فضاهای جغرافیایی است. در این نگرش، خوانش فضا همچون متن، وابسته به جریانی دو سویه است که در یک سوی آن شناخت گردشگری و تقاضاهای موجود در بازار آن و در سوی دیگر درک و سنجشی ژرفانگر پیرامون فضای مربوطه، قرار دارد.

در این میان باید توجه داشت که ساختار گردشگری یک مکان در برگیرنده عوامل ثانویه می‌باشد که می‌تواند انگیزه بیشتری را برای تقاضای گردشگری آن مکان فراهم آورد (Law, 2002: 156).

ساماندهی گردشگری در یک مکان با توجه به آن که آغاز برنامه‌ریزی گردشگری شناخت رفتار گردشگران را در یک مکان گردشگری دربر می‌گیرد (Bansal, 2004: 388). متأسفانه با گسترش روز افزون شهرنشینی و رشد سریع شهرهای بزرگ در کشورهای در حال توسعه مسائلی مانند بیکاری، کمبود واحد مسکونی و خیابان و جای پارک، ناهنجاری‌های اجتماعی، آلودگی محیط‌زیست، حاشیه نشینی و .. فراوان مشاهده می‌شود و این دلیلی برای توزیع ناعادلانه خدمات و عدالت اجتماعی در سطح منطقه و کشور شده است. بنابراین باید برنامه‌ریزی دقیق و عملیاتی برای پویایی و توسعه خدمات در شهرهای کوچک و متوسط اجرا نمود تا باعث جلوگیری از مهاجرت روستاییان و ساکنان شهرهای درجه ۲ به کلان‌شهرها شود. همچنین این شهرها علاوه بر اینکه آلودگی زیست‌محیطی کمتری نسبت به کلان‌شهرها دارند، بار اقتصادی کمتری نیز برای خانواده‌ها دارد. یکی از سیاست‌هایی که کاملاً بر تمرکز زدایی و توزیع عادلانه خدمات در کشورها منطبق است، توسعه و تقویت شهرهای درجه دوم کوچک و متوسط است که در درازمدت منجر رشد توان فعالیت تولیدی و اقتصادی در این کانون‌ها می‌شود و این امر اثر خود را در کل منطقه پیرامونی این کانون نشان می‌دهد، به طوری که عوامل لازم برای شکوفایی مناطق پیرامونی خود را آماده می‌کند. شهرستان ورزنه واقع در جنوب شرق اصفهان دارای توان بوم‌گردشگری است. با توجه به اهمیت شهرهای کوچک به عنوان عامل ارتباط روستاها به شهرهای بزرگ و عامل واسطه‌ای که دارند، باید مورد توجه بیشتری قرار گیرند. شهرستان ورزنه در زمینه بوم‌گردشگری دارای توان‌های بالقوه است اما در این زمینه نیز مشکلات زیادی وجود دارد که برای تقویت این معقوله لازم است تا آن‌ها را شناسایی کرد و از میان برداشت. در این پژوهش سعی شده به مشخص کردن جایگاه گردشگری شهر ورزنه و ارائه راهکارهای تقویت آن بپردازیم.

۳- روش تحقیق

برای دستیابی به اهداف تحقیق، در این مقاله ابتدا از روش ترکیبی (روش‌های پیمایش و روش توصیفی و تحلیلی) استفاده شده است. در این مرحله با توجه به اطلاعات جمع‌آوری شده به بررسی جاذبه‌ها، امکانات و خدمات گردشگری و وضعیت گردشگری و آثار آن در توسعه جامعه مطالعه شده و سپس تجزیه و تحلیل SWOT صورت گرفت. ابتدا با توجه به بررسی‌های صورت گرفته روی محیط داخلی و خارجی ناحیه، فهرستی از نقاط قوت و ضعف و تهدید و فرصت تهیه شده است و سپس به وسیله نظر خواهی از متخصصان امر گردشگری وزن‌دهی و محاسبه صورت گرفته است.

۴- یافته‌ها

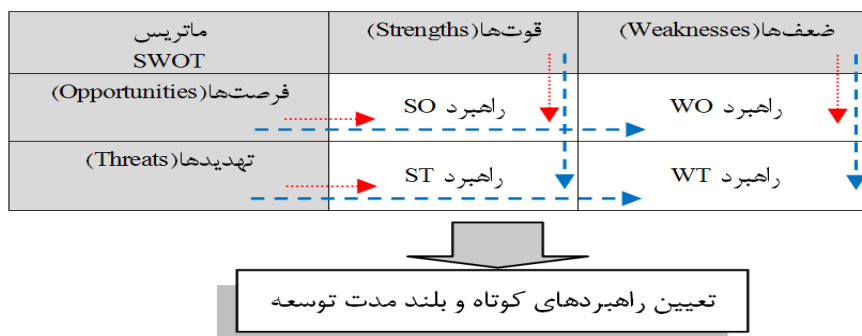
۴-۱- تحلیل سوات

تکنیک یا ماتریس سوات، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبردها برای هدایت و کنترل آن سیستم است. این روش نتیجه مستقیم دانشکده تجاری هاوارد است (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱: ۴۰). به طور کلی این تکنیک ابزاری برای تحلیل وضعیت و تدوین راهبرد است به دو شیوه: ۱- بازشناسی و طبقه‌بندی قوت‌ها و ضعف درون سیستم؛ ۲- بازشناسی و طبقه‌بندی فرصت‌ها و تهدیدها برون سیستم. تکمیل ماتریس سوات و تدوین راهبردهای گوناگون برای هدایت سیستم در آینده، صورت می‌گیرد (گلکار، ۱۳۸۴: ۴۹). به عبارت دیگر، مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. از دیدگاه این مدل، یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل می‌رساند و در چهار حالت کلی SO، WO، ST، WT به صورت زیر پیوند می‌دهد و گزیننده‌های استراتژی از بین آن‌ها انتخاب می‌شود. راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO) که تمرکز آن‌ها بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی است.



راهبردهای تنوع / بخشی (ST) که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است. راهبردهای بازنگری (WO) که ضمن تاکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی برای رفع نقاط ضعف است.

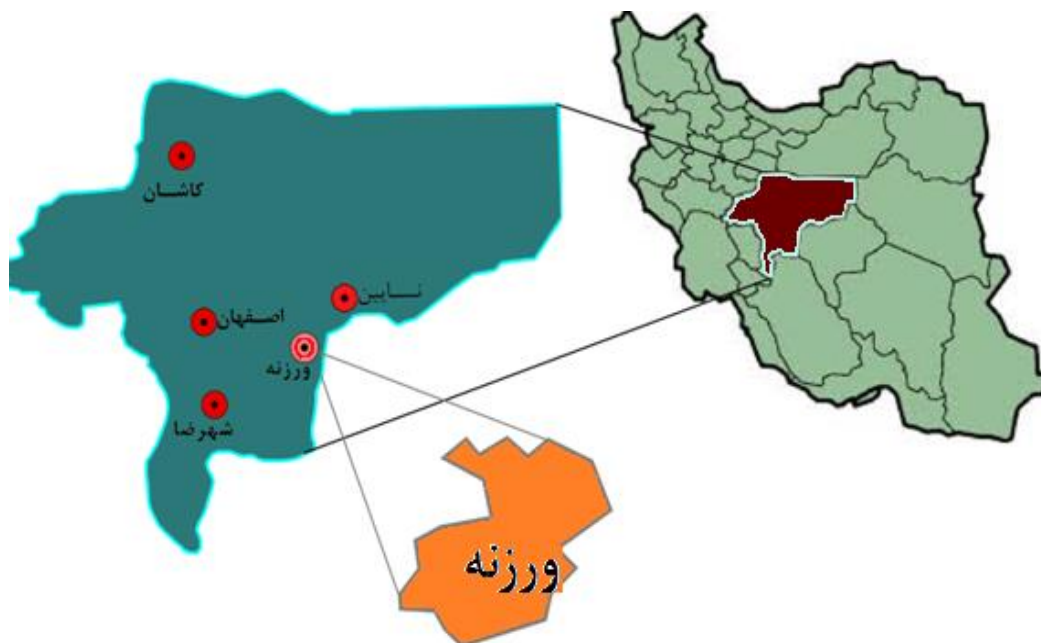
راهبردهای تدافعی (WT) که برای مقابله با ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی ارائه می‌شود. بر این اساس، چارچوب ماتریس تحلیلی SWOT را می‌توان در نمودار (۱) خلاصه کرد.



نمودار (۱): تعیین راهبرد کوتاه و بلندمدت توسعه

۴-۲- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر ورزنه مرکز بخش بن رود در فاصله ۱۰۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر اصفهان قرار گرفته و محدود است از شمال به راه آهن سراسری، از جنوب به اراضی مزروعی ورزنه، از شرق به اراضی مرزوعی و تالاب گاوخونی (در فاصله ۲۵ کیلومتری و نزدیک‌ترین نقطه به تالاب) و از غرب به مزارع کشاورزی و روستاهای اشکهران و بزم و قلعه امام. این شهر در طول جغرافیایی ۵۲ درجه و ۳۹ دقیقه شرقی و عرض ۳۲ درجه و ۲۵ دقیقه شمالی واقع شده و ۱۱۵۴۹ نفر جمعیت و ۲۲۹/۸ هکتار وسعت و تراکم در شهر معادل ۴۵/۹ نفر در هکتار و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۷۵ متر است شهر ورزنه به علت نزدیکی به کویر دارای آب و هوای گرم و خشک است، به طوری که ماههای مرداد و شهریور از حداکثر خشکی هوا برخوردار و میزان متوسط بارندگی در ورزنه ۸۰ میلیمتر است.



شکل (۲): موقعیت مکانی شهر ورزنه (منبع: نگارنده)

۳-۴- یافته‌های تحقیق

جدول (۱): نقاط قوت- ضعف گردشگری شهرستان ورزنه

ضعف‌ها (W)	قوت‌ها (S)	تحلیل swot عوامل درونی
<p>ناکافی بودن امکانات رفاهی و اقامتی و بیمارستان تخصصی در منطقه</p> <p>عدم سرمایه و بودجه کافی و سودآوری سرمایه‌گذاری در امر گردشگری منطقه</p> <p>کیفیت پایین سیستم حمل‌ونقل</p> <p>نبود نیروهای مجرب و آموزش دیده در امر گردشگری</p> <p>عدم نظارت بر واحدهای گردشگری</p> <p>مدیریت ضعیف گردشگری</p> <p>عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغات کافی برای جذب گردشگران</p> <p>عدم تمایل مردم برای سرمایه‌گذاری در امر گردشگری به دلیل ناآشنایی با آن</p>	<p>وجود جاذبه‌های فرهنگی و آداب و رسوم محلی و سنتی</p> <p>وجود باتلاق گاوخونی</p> <p>مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری بوم‌گردشگری و گردشگری و استفاده از منابع طبیعی و انسانی موجود در منطقه</p> <p>وجود جاذبه‌های طبیعی</p> <p>تمایل عمومی نسبت به توسعه گردشگری</p> <p>محیط آرام و بدون سرو صدا به‌ویژه در نقاط گردشگری مانند کویر و تپه‌های روان</p> <p>وجود زمین برای واگذاری به سرمایه‌گذاران در امر گردشگری</p> <p>نقطه کانونی برای رفع نیاز روستاهای اطراف</p> <p>وجود صنایع دستی همچون قالی بافی - گلیم بافی و...</p> <p>جاذبه ورزشی همانند تپه نوردی، پیست موتور سواری</p>	<p>تحلیل swot عوامل درونی</p>



--	--	--

با توجه به جدول شماره (۱)، این شهرستان از نظر جاذبه‌های گردشگری و بوم‌گردشگری دارای موقعیت مناسبی است. از جمله نقاط قوت این بخش که می‌توانند بالفعل برسند، شامل جاذبه‌های فرهنگی و آداب و رسوم سنتی و محلی که در شهر وجود دارد، وجود مراسم سنتی و مذهبی، وجود گویش محلی (زبان ولایتی)، پوشش زنان و استفاده آن‌ها از چادر سفید به دلیل وضعیت آب و هوایی گرم و... است. همچنین وجود منابع طبیعی مانند زمین بخصوص در قسمت تپه‌های ماسه‌ای و وجود منابع انسانی است. در سال‌های اخیر مشکل کم آبی و محرومیت قسمت‌های شرق اصفهان از آب کشاورزی به دلیل انتقال آب این بخش به شهر یزد، مشکل بیکاری گروه‌های فعال این منطقه دو چندان شده است، که می‌توان از این گروه‌ها در زمینه تقویت و پیشبرد برنامه‌های گردشگری استفاده کرد. وجود منطقه مستعد برای ایجاد جاذبه‌های تفریحی مانند بالن سواری، موتورسواری و ماشین سواری، برگزاری مسابقات شترسواری و اسب سواری بر روی تپه‌های ماسه‌ای، دیدن باتلاق گاوخونی و جاذبه‌های آن از جمله فلاینگوها هستند. از جمله ابتکاراتی که در این بخش برای اقامت یک روزه می‌توان داشت، ایجاد کمپ یا هتل‌های کوچکی است که از مصالح بومی خود منطقه فراهم آورد، مانند استفاده از خشت و ایجاد سازه‌های گنبدی و سنتی بخصوص در قسمت گردشگری نزدیک تپه‌های ماسه‌ای برای رفع خستگی و ایجاد امکانات رفاهی به گونه‌ای که برای گردشگر جاذبه خاصی داشته باشد.

جدول (۲): نقاط فرصت - تهدید گردشگری شهرستان ورزنه (عوامل بیرونی)

تهدیدها: (t)	فرصت‌ها: (o)	تحلیل swot
<p>افزایش تمایل به سفرهای خارجی بی توجهی به اثرات و پیامدهای زیست‌محیطی عدم همکاری برخی از سازمان‌های متولی برای توسعه گردشگری تعارض بین جامعه محلی و گردشگر از بین رفتن امنیت و افزایش جرم و جنایت در شهرستان با افزایش گردشگر عدم بوجه کافی در امر تأسیسات، خدمات حمل و نقل ... تشدید روند مهاجرت به شهرهای بزرگ محرومیت شدید منطقه عدم هماهنگی بین دستگاه‌های ذی‌ربط</p>	<p>امکان حضور مسئولین بومی در امر مدیریتی گردشگری امکان افزایش امکانات تفریحی و بهبود و حفظ و تنوع زیست‌محیطی و احیای باتلاق گاوخونی امکان تمایل بخشی و تشویق بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری امکان افزایش اطلاع‌رسانی برای جذب گردشگر تبادل فرهنگی امکان تمایل بخشی و تشویق بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری امکان احیای اقتصاد محلی (اشتغال‌زایی و درآمدزایی افراد محلی) جلب توجه دولت به گردشگری و بوم‌گردشگری منطقه</p>	<p>عوامل بیرونی</p>

۴-۴- تجزیه و تحلیل نقاط قوت، ضعف و فرصت و تهدید گردشگری محدوده مورد مطالعه

همان طور که در جدول (۳) و (۴) می‌بینید، در شهرستان تعداد ۹ قوت داخلی در برابر ۸ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۸ فرصت خارجی در برابر ۱۰ تهدید خارجی مورد شناسایی و بررسی قرار گرفته است. بدین ترتیب از مجموع ۱۷ نقطه قوت و فرصت به‌عنوان مزیت و تعداد ۱۸ ضعف و تهدید به‌عنوان محدودیت و تنگنای توسعه گردشگری شهرستان قابل شناسایی است. مجموع عوامل و معیارهای سوات که در بالا بیان گردیدند به منظور اولویت‌سنجی و وزن‌دهی در پرسش‌نامه مربوط به کارشناسان لحاظ شدند. معیار سنجش و درجه‌بندی برای هر عامل بدین صورت بود که عوامل، از خیلی زیاد تا خیلی کم درجه‌بندی شده و سپس بر اساس اطلاعات و داده‌هایی که گردآوری شده، درجه‌بندی، وزن‌دهی و امتیاز هر یک از عوامل تعیین شد. در جداول (۴) و (۳) می‌توان وزن، درجه و امتیاز وزنی هر یک از عوامل مطرح در تحلیل سوات را مشاهده کرد.

جدول (۳): وزن دهی و رتبه‌بندی نقاط قوت و ضعف (عوامل درونی)

امتیاز وزن‌دار	امتیاز وضع موجود (۱-۴)	وزن (۰-۱)	عوامل استراتژیک داخلی Swot
----------------	------------------------	-----------	----------------------------



۰/۰۶	۲	۰/۰۳	S1	قوت	عوامل استراتژیک داخلی
۰/۱۴	۲	۰/۰۷	S2		
۰/۱۰	۳	۰/۰۵	S3		
۰/۱۲	۲	۰/۰۶	S4		
۰/۱۸	۲	۰/۰۹	S5		
۰/۴۰	۴	۰/۱۰	S6		
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	S7		
۰/۲۱	۳	۰/۰۷	S8		
۰/۱۰	۲	۰/۰۵	S9		
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	S10		
۰/۲۰	۴	۰/۰۵	W1	ضعف	
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	W2		
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	W3		
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	W4		
۰/۱۵	۳	۰/۰۵	W5		
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	W6		
۰/۱۵	۳	۰/۰۵	W7		
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	W8		
۲/۶۲	۱			مجموع	

عوامل استراتژیک داخلی، شامل تعیین نقاط قوت و ضعف است. ۱۰ عامل قوت که مهم‌ترین عامل قوت S6 یعنی وجود زمین برای واگذاری به سرمایه‌گذاران در امر گردشگری است و دارای بالاترین امتیازوزنی، یعنی مقدار ۴۰ در بین سایر عوامل است. ۸ نقطه ضعف وجود دارد که بالاترین امتیاز وزن‌دار ۲۰ است، که از آن W1 است و در مجموع ۱۸ عامل استراتژیک داخلی وجود دارد که مجموع امتیازات وزن‌دار آن ۲/۶۲ است.

جدول (۴): وزن‌دهی و رتبه‌بندی نقاط فرصت - تهدید (عوامل بیرونی)

امتیاز وزن‌دار	امتیاز وضع موجود (۱-)	وزن (۰-۱)	عوامل استراتژیک خارجی Swot
	(۴)		

۰/۱۲	۲	۰/۰۶	10	فرصت	عوامل استراتژیک خارجی
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	O2		
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	O3		
۰/۱۴	۲	۰/۰۷	O4		
۰/۱۵	۳	۰/۰۵	O5		
۰/۲۱	۳	۰/۰۷	O6		
۰/۲۴	۳	۰/۰۸	O7		
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	O8		
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	T1	تهدید	
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	T2		
۰/۲۰	۴	۰/۰۵	T3		
۰/۲۴	۴	۰/۰۶	T4		
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	T5		
۰/۳۲	۴	۰/۰۸	T6		
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	T7		
۰/۲۴	۴	۰/۰۶	T8		
۰/۲۴	۴	۰/۰۶	T9		
۳/۰۳		۱	مجموع		

عوامل استراتژیک خارجی شامل فرصت‌ها و تهدیدها است، ۸ عامل به‌عنوان فرصت که مهم‌ترین آن O3 با وزن ۲۷ است، یعنی امکان تمایل بخشی و تشویق بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری است و دارای بالاترین امتیاز وزنی در بین سایر عوامل است. ۹ نقطه به‌عنوان نقطه تهدید وجود دارد و بالاترین امتیاز وزن‌دار ۳۲ است، که از آن T6 یعنی عدم بوجه کافی در امر تأسیسات، خدمات حمل‌ونقل و ... است. و در مجموع دارای ۱۷ عامل استراتژیک خارجی است که مجموع امتیازات وزن‌دار آن ۳/۰۳ است.

برای دستیابی به مهم‌ترین اولویت‌ها در توسعه بوم‌گردشگری محدوده مورد مطالعه راهبردهای چهارگانه‌ای تدوین شده است که شامل، راهبرد رقابتی/تهاجمی^۱ SO، راهبرد تنوع^۲ WO، راهبرد بازنگری^۳ ST، راهبرد تدافع^۴ WT است که در جدول (۵) این راهبردها را ارائه داده‌ایم.

۴-۵- موقعیت راهبردی شهرستان ورزنه

جدول (۵): تحلیل و راهبرد شهر ورزنه swot

^۱ - بهره جستن از نقاط قوت، برای استفاده از فرصت‌ها.

^۲ - بهره جستن از فرصت‌ها برای از بین بردن نقاط ضعف.

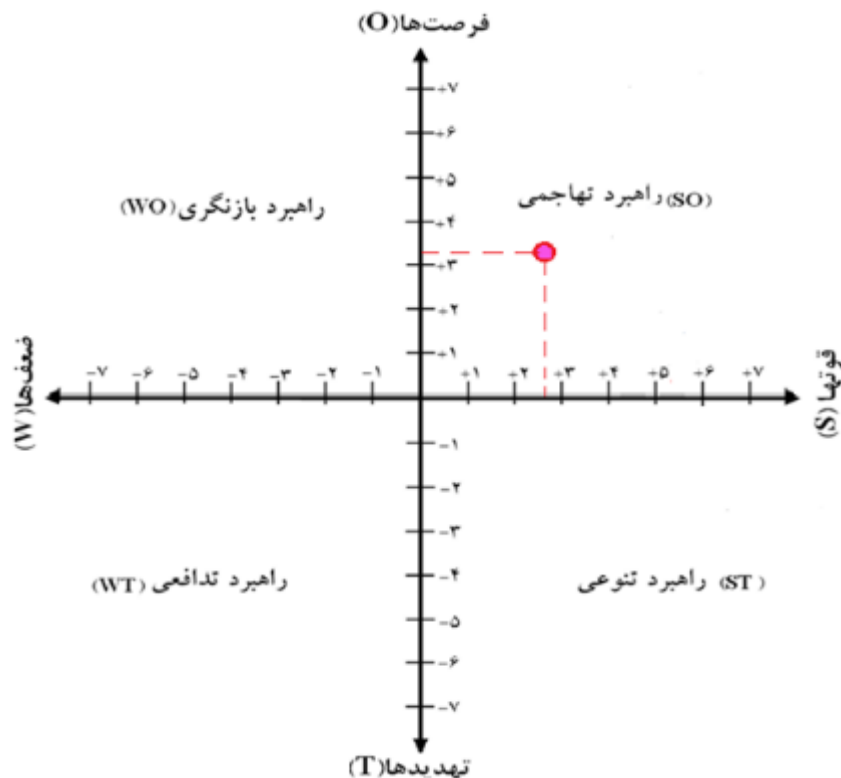
^۳ احتراز از تهدید برای استفاده از نقاط قوت.

^۴ کاهش نقاط ضعف برای پرهیز از تهدید.



راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)	راهبرد تنوع (ST)
<p>بهبود خدمات زیرساختی و رفاهی، خدماتی منطقه</p> <p>تقویت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری منطقه</p> <p>تقویت ارتباط اجتماعی فرهنگی مردم و افراد گردشگر و میهمان</p> <p>برگزاری نمایشگاه‌ها و تورهای گردشگری و مراکز علمی - گردشگری</p> <p>ایجاد امکانات و تسهیلات و کاربری متنوع و پیرامونی در ژئوسایت‌ها</p> <p>ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخش‌های مختلف گردشگری</p>	<p>تنوع بخشی مشاغل خدمات دهی و مؤثر بر گردشگری پذیرایی</p> <p>توزیع مناسب رستوران، هتل و امکانات رفاهی</p> <p>تنوع تسهیلات برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>تنوع بخشی خدمات و تأسیسات و تجهیزات تفریحی ورزشی</p> <p>تنوع بخشی به جاذبه‌ها و امکانات و خدمات گردشگری برای جلب رضایت گردشگران</p> <p>تنوع بخشی تسهیلات ارتباطی و دسترسی</p>
راهبرد بازنگری (WO):	راهبرد تدافعی (WT):
<p>بازنگری تبلیغات برای معرفی جاذبه‌ها و بهسازی و ساماندهی بناهای گردشگری پذیر موجود</p> <p>بازنگری در تدوین قوانین مربوط به نگهداری و حفظ منطقه گردشگری و طبیعت موجود</p> <p>بازنگری در ارائه تسهیلات سیستم حمل‌ونقل و دسترسی از نظر کیفی</p> <p>بازنگری در استفاده از مسئولان و کارشناسان بومی</p> <p>بازنگری به نحوه توزیع امکانات و خدمات گردشگری</p> <p>بازنگری در سیاست‌های دولت در امر سرمایه‌گذاری گردشگری و حمایت از آن‌ها</p> <p>بازنگری در مشارکت دهی افراد محلی با ایجاد اشتغال متنوع</p>	<p>جلوگیری از عواملی که تأثیرات منفی بر فرهنگ بومی می‌گذارد.</p> <p>جلوگیری از به وجود آمدن تفکرات منفی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی افزایش دسترسی به مکان‌ها و ژئوسایت‌ها با بهره‌گیری از ظرفیت جذب گردشگری</p> <p>جلوگیری از آسیب رساندن و تخریب محیط‌زیست و طبیعت از جمله باتلاق گاوخونی</p> <p>جلوگیری از عوامل کاهش‌دهنده امنیت در منطقه گردشگری با افزایش نظارت</p>

۵-۵- تعیین راهبرد کانونی توسعه گردشگری شهر ورزنه



شکل (۳): نمودار تحلیل راهبرد کانونی توسعه بوم گردشگری شهرستان ورزنه (منبع: نگارنده)

بر اساس محاسباتی که در ماتریس ۳ و ۴ صورت گرفته است، مجموع امتیاز وزنی قوت و ضعف برابر است با ۲/۶۲ است و مجموع امتیاز وزنی فرصت و تهدید برابر با ۳/۰۳ است و در شکل شماره (۳) جایگزین شده است و رهیافت و راهبرد کانونی برای توسعه بوم گردشگری منطقه که رقابتی/تهاجمی است مشخص شده است. و برای توسعه گردشگری این محدوده اولویت و کانون توجه باید بر روی راهبرد رقابتی/تهاجمی باشد. راهبرد رقابتی/تهاجمی به معنای بهره جستن از نقاط قوت، برای استفاده از فرصت‌ها است، بنابراین برای توسعه گردشگری باید نقاط قوت بوم گردشگری و گردشگری منطقه را شناسایی نمود تا تقویت تقویت نمود تا زمینه ایجاد و تقویت فرصت‌ها بوجود آورد. از جمله این راهکارها، بهبود خدمات زیر ساختی و رفاهی و خدماتی منطقه، تقویت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری منطقه، تقویت ارتباط اجتماعی فرهنگی مردم و افراد گردشگر و میهمان، برگزاری نمایشگاه‌ها و تورهای گردشگری و مراکز علمی/گردشگری، ایجاد امکانات و تسهیلات و کاربری متنوع و پیرامونی در ژئوسایت‌ها، ایجا هماهنگی بین نهادها و بخش‌های مختلف گردشگری و همچنین مقابله با عوامل مخل و مانع جذب گردشگر در منطقه است.

نتیجه‌گیری

نتایج بررسی و تحلیل‌ها نشان می‌دهد که شهرستان ورزنه با جاذبه‌های گردشگری و بوم گردشگری، می‌تواند در بهبود وضعیت شهر و نواحی اطراف مؤثر واقع شود، و یکی از محورهای گردشگری کشور تلقی گردد. با توجه به بررسی وضعیت موجود و شناسایی نقاط قوت و فرصت‌های توسعه گردشگری شهرستان ورزنه و از طرفی نقاط ضعف و تهدیدهایی که در فرآیند توسعه گردشگری این ناحیه وجود دارد، رهیافت مؤثر بر این فرآیند با توجه به مدل SWOT نمایانگر، موقعیت راهبردی رقابتی/تهاجمی این شهر است.

از مهم‌ترین مشکلات این شهر و روستاهای اطرافش که در شرق اصفهان قرار دارند، مشکل کم آبی و معضلات موجود در بخش کشاورزی است و چون شغل اکثر افراد ساکن در این نواحی کشاورزی است با وجود مشکل کم آبی دچار بیکاری شده‌اند.



بنابراین تقویت پتانسیل‌های گردشگری در این شهر و منطقه می‌تواند به‌عنوان یکی از جایگزین‌هایی برای کاهش این معضل باشد.

وجود جاذبه‌های طبیعی مانند تپه‌های ماسه‌ای، کویر نوردی، تماشای ستارگان در آسمان صاف و پرواز با بالن، شتر سواری و ... که قبلاً بیان و بررسی شده است، بیانگر توان منطقه برای جذب بوم‌گردشگر است.

عواملی همچون ضعف و بی‌ثباتی در مدیریت، ضعف تبلیغات، ناهماهنگی سازمان‌های مرتبط در زمینه گردشگری با مردم، عدم سرمایه‌گذاری از علل اصلی توسعه نیافتگی و موانع پیش روی گردشگری این شهر و منطقه است، که باید با برنامه‌ریزی دقیق حل شود.

افزایش امکانات و تسهیلات شهری و زیربنایی و تأسیسات گردشگری باعث بالابردن قابلیت جذب گردشگری این شهرستان می‌شود که عامل مهم در ماندگاری گردشگران در مکان‌های گردشگری امکانات رفاهی و خدماتی کافی و مناسب است از جمله این تأسیسات عبارتند از:

تأسیسات اقامتی (هتل، مسافرخانه)، پذیرایی (رستوران‌ها و غذاخوری‌ها) راههای ارتباطی مناسب، وسایل حمل‌ونقل آسان، امکانات شهری مانند آب، برق و تلفن، تجهیزات گذران اوقات فراغت مانند پارک، فضای سبز و فضای بازی برای کودکان و مواردی از این قبیل در ماندگاری گردشگر در منطقه گردشگری مؤثر است. بنابراین با توجه به کمبود این امکانات و امکان این که در آینده این منطقه بتواند پذیرای گردشگران زیادی باشد در شهرستان ورزش با بالابردن سطح کمی و کیفی امکانات و تجهیزات مورد نیاز سبب ماندگاری گردشگر می‌توان شد.

راهبردهای توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی و به کارگیری مدیریت تخصصی در بخش‌های گردشگری و همچنین ثبات در مدیریت برای اجرای طرح‌های بلند مدت، تقویت تبلیغات و فعالیت‌های آگاه‌سازی در خصوص قابلیت‌های گردشگری منطقه، تعامل و هم‌فکری بین مسئولان منطقه و سازمان‌های گردشگری و مردم و استفاده از پتانسیل‌های منطقه برای گسترش ورزش‌های کویری و تقویت بوم‌گردشگری، مهم‌ترین راهبردهای توسعه گردشگری آن شناخته شده‌اند. از جمله پیشنهادات راهبردی که می‌توان در گردشگری شهرستان ورزش ارائه نمود شامل موارد زیر است:

ایجاد کمپ‌ها و هتل رستوران‌های خشتی و سنتی سازگار با شرایط جوی و استفاده از مصالح بومی؛ استفاده از آب‌نماها و روش‌هایی مصنوعی که با توجه به کمبود آب و فضای سبز شهر را سرسبز و با طراوت نمایش دهد. برگزاری مسابقات و برنامه‌های تفریحی و سیاحتی (مانند نمایشگاه فرش دست‌بافت، مسابقات آشپزی، نمایش سیرک و موتور سواری) به صورت فصلی (فصل تابستان، ایام نوروز و تعطیلات)؛

ایجاد امکانات مناسب و بازارهای روزانه و هفتگی برای فروش صنایع دستی و محصولات کشاورزی و بومی؛ شناسایی توان‌های تولیدی و کشاورزی شهر ورزش و روستاهای اطراف و دادن نقش تولیدی مناسب در زمینه دارای توان، برای سرمایه‌گذاری و تقویت؛

مشارکت دادن مردم با واگذاری مناطق گردشگری برای تقویت و ایجاد رقابت بین افراد برای بهبود و آباد کردن قسمت‌های کویری و ماسه‌زارها و ایجاد تیم نظارتی؛

ایجاد تشکیلات سازمانی منسجم در بخش گردشگری و بهسازی؛ ایجاد تبلیغات گسترده و مناسب و تهیه و توزیع بوروشورهای تبلیغاتی برای آشنایی گردشگران از محیط بوم‌گردشگر شهرستان؛

توسعه و بهبود امکانات حمل‌ونقل و رفاهی و تفریحی و ساخت پروژه‌های ورزشی برای جذب گردشگر؛ ایجاد زیرساخت‌های اقامتی و غذاخوری در سطح استانداردهای جهانی و متناسب با نیاز مصرف‌کنندگان؛ اعطای تسهیلات قانونی و بانکی و تشویق در سرمایه‌گذاری برای ایجاد و بازسازی جاذبه‌های گردشگری شهرستان. ایجاد شورای سیاست‌گذاری صنعت گردشگری متشکل از استانداری، شهرداری، محیط‌زیست، میراث فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد، سازمان راه و ترابری و ... به نحوی که در اهداف و راهبردها با هم هماهنگی لازم اقدام نمایند.

منابع

- پاپلی یزدی، محمدحسن؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۵)، گردشگری؛ ماهیت و مفاهیم، تهران: انتشارات سمت.
- جهانیان، منوچهر؛ زندی، ابتهال (۱۳۸۹)، بررسی پتانسیل‌های بوم‌گردشگری مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل SOWT، تهران: پژوهش‌های جغرافیای انسانی.
- سازمان بوم‌گردشگری (۱۳۸۹)، جستاری درباره مفهوم طبیعت‌گردی یا جهانگردی زیست‌محیطی (بوم‌گردشگری)، تهران: مرکز تحقیقات و مطالعات ایرانگردی و جهانگردی.
- سلطانی، محمدعلی (۱۳۷۴)، اهمیت توسعه گردشگری در جهان سوم، اصفهان: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- کریم پناه، رفیق (۱۳۸۴)، تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه بوم‌گردشگری در استان کردستان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، تهران: پژوهش‌های جغرافیای طبیعی.
- کدیور، علی اصغر؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۶)، "ساماندهی گردشگری در تفرجگاه‌های پیرامون شهری"، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی (۶۹۱).
- گلکار، کوروش (۱۳۸۴)، "مناسب سازی تکنیک تحلیلی سوات (SWOT) برای کاربرد در طراحی شهر"، مجله صفا، شماره ۴۱، پائیز و زمستان.
- مرادی مسیحی، وراز (۱۳۸۱)، برنامه‌ریزی استراتژیک در کلان‌شهرها، به ضمیمه استراتژیک شهر لندن، نشر شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- نظری، فرشته (۱۳۸۸)، "بوم‌گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار"، نشریه جاده‌های سبز، شماره ۵۴، ص ۲.
- Tremblay. p. 2006, Desert Tourism Scoping Study, desert knowledge CRC, Report 12, Australia, Charles Darwin university.
- Jiang, J., 2008, Evaluation of the potential of Ecotourism to contribute to Local sustainable Development: A case study of Tengtou village, China. Massey university, New Zealand.
- Edgell, D., DelMastro, A., Maria, S., Ginger, R., Swanson, J., 2008, Tourism Policy and Planning Yesterday, Today and Tomorrow, First Edition, London.
- Nyaupane, G.P. and B. Thapa, 2004, Evaluation of Ecotourism: A Comparative Assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal, Journal of Ecotourism 3.
- Edgell, D., DelMastro, A., Maria, S., Ginger, R., Swanson, J., 2008, Tourism Policy and Planning Yesterday, Today and Tomorrow, First Edition, London.